

Revista Unicum
Escola Superior de
Conservació i Restauració
de Béns Culturals de
Catalunya

Directora: Lúdia Balust Claverol
Consell de Redacció: M. Àngels Balliu Badia, Gwendolyn Brouwer, Júlia Chinchilla Sánchez, Miquel Mirambell Abancó i Cecília Servera López.
Direcció editorial: Miquel Mirambell Abancó.
Col·laboració: Aleix Barberà Giné, Miguel A. Fernández Díaz, Montserrat Lasunción Ascario, David Martínez Pascual i Margarita Quiles Roca.

Disseny gràfic i maquetació: Verónica Ramírez Calise i Cecilia Ramírez Calise.
Impressió: Novoprint.
Edició: ACARC (Associació Cultural en l'Àmbit de la Restauració i Conservació) de l'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya.
Administrador: Joaquim Camps Giralt.

Director de l'ESCRBCC: Xavier Figueras Nogués.

Dipòsit legal: B-16094-2002
ISSN: 1579-3613

Portada: Detall de la pintura de santa Anna procedent de l'església de Sant Miquel de Conques (Fotografia: Lúdia Balust).
Contraportada: Detall d'un fong de la pintura de santa Anna procedent de l'església de Sant Miquel de Conques (Fotografia: Rosa Rocabayera).

Unicum és una revista oberta a totes les opinions, però no s'identifica necessàriament amb les dels seus col·laboradors. Si desitgeu col·laborar amb la revista, poseu-vos en contacte amb l'ESCRBCC.

c/ Aiguablava, 109-113
 08033- Barcelona
 Tf. 93 354 69 92
 Fax: 93 276 28 27

www.xtec.cat/escrbcc
 correu electrònic: escrbcc@xtec.cat

Unicum

~ Núm. 8 · Maig 2009 ~

SUMARI / SUMARIO

Editorial / Editorial

Xavier Figueras Nogués director de l'ESCRBCC 4

Monografia / Monografía

Restauració de la pintura dedicada a santa Anna procedent de l'església de Sant Miquel de Conques (Lleida) / Restauración de la pintura dedicada a santa Ana procedente de la iglesia de San Miguel de Conques (Lleida)

● ANAHÍ MEYER: Estudi històric de la pintura de santa Anna procedent de l'església parroquial de Sant Miquel de Conques / Estudio histórico de la pintura de santa Ana procedente de la iglesia parroquial de San Miguel de Conques 6

● MÓNICA MORA, ANAHÍ MEYER: Procés d'anàlisis fisicoquímiques aplicades a la pintura sobre tela de santa Anna / Proceso de análisis físico-químicos aplicados a la pintura sobre tela de santa Ana 16

● ANAHÍ MEYER, MÓNICA MORA: Examen organolèptic i procés de conservació i restauració / Examen organoléptico y proceso de conservación y restauración 30

Restauració de pintura i escultura / Restauración de pintura y escultura

● PAOLO CREMONESI: Reflexions sobre la neteja de les superfícies policromades / Reflexiones sobre la limpieza de las superficies policromadas 48

- MARISA GÓMEZ: Anàlisi d'un ric repertori de tècniques de policromia: el retaule major de l'església de Sant Pau de Saragossa / *Análisis de un rico repertorio de técnicas de policromía: el retablo mayor de la iglesia de San Pablo de Zaragoza* 74

- MACARENA BARGALLÓ: El retaule de sant Miquel de la Mesquita-Catedral de Còrdova. Exemple pràctic de restauració / *El retablo de san Miguel de la Mezquita-Catedral de Córdoba. Ejemplo práctico de restauración* 84

**Restauració de document gràfic /
Restauración de documento gráfico**

- ANDREA WEIRATHER: Restauració d'una pintura xinesa d'exportació / *Restauración de una pintura china de exportación* 92

**Restauració d'instruments musicals /
Restauración de instrumentos musicales**

- YA-HUI LIU ZHOU: Un exemple d'intervenció d'emergència en una peça de laca japonesa / *Un ejemplo de intervención de emergencia en una pieza de laca japonesa* 100

**Restauració d'art contemporani /
Restauración de arte contemporáneo**

- ISABEL ALONSO, M. TERESA PASTOR: Sistemes de neteja aplicats a dues obres de Carmen Calvo realitzades en els anys 70 / *Sistemas de limpieza aplicados a dos obras de Carmen Calvo realizadas en los 70* 110

**Tècniques de reproducció /
Técnicas de reproducción**

● SANDRA VAL: Tècniques de reproducció en paleontologia / Técnicas de reproducción en paleontología 118

Història / Historia

● MONTSERRAT ARTIGAU: La reconstrucció del retaule major de Poblet a càrrec de l'escultor Modest Gené / La reconstrucción del retablo mayor de Poblet a cargo del escultor Modest Gené 128

Entrevista / Entrevista

● LÍDIA BALUST: Entrevista a Paolo Cremonesi i Erminio Signorini / Entrevista a Paolo Cremonesi y Erminio Signorini 136

Notícia / Noticia

● LÍDIA BALUST: Videoconferència del congrés “Color i Conservació” / Videoconferencia del congreso “Color y Conservación” 150

Abstracts

Elisabeth Carr Miquel 152

Résumés

Dolors Sala Fenés 155

Quan aquest número de la revista *Unicum* surti publicat, és possible que el Ministerio de Educación, Política Social y Deportes també hagi publicat el Reial Decret d'Ordenació dels Ensenyaments Artístics Superiors que serà el marc que farà possible desenvolupar els ensenyaments de conservació i restauració, ubicats en l'Espai Europeu d'Educació Superior.

Aquesta nova situació representarà la més important oportunitat per afrontar amb garanties la integració dels nostres ensenyaments en l'àmbit de l'educació superior de l'Estat i d'Europa. De moment, serà el punt final a les reivindicacions de tots aquests anys de treball, per tal que el títol d'aquests ensenyaments es correspongués amb la formació adquirida pel conservador-restaurador en els seus anys de carrera.

Tot això no vol dir que, fins ara, la formació del conservador-restaurador no hagi estat l'adequada. El problema no era la formació, sinó el reconeixement legal d'un nivell d'acord amb la formació adquirida i que donés continuïtat acadèmica a la investigació i el doctorat.

La finalitat de la nostra Escola, tant en el pla d'estudis actual com en el que es desprengui de l'Espai Europeu Superior, és i serà la de formar, el millor possible, els conservadors-restauradors dels béns culturals, d'acord amb els avenços científics, les noves tecnologies i les necessitats de la societat i el patrimoni cultural.

La nostra revista *Unicum* és un referent dels resultats de formació dels nostres actuals graduats. La major part d'articles i les intervencions que es tracten estan realitzats per alumnes i conservadors-restauradors titulats per la nostra Escola.

Una cop més, el contingut de la revista presenta una varietat d'actuacions de conservació i restauració, de diferents característiques i procedència, que abracen des de les tècniques més tradicionals a la restauració de l'art contemporani.

El sumari comença amb una monografia dedicada a la restauració d'una pintura procedent de l'església parroquial de Sant Miquel de Conques (Lleida). L'excel·lent estat de degradació en què es trobava l'obra, i les especials intervencions, tenen l'interès de proporcionar eines d'acció alternatives aplicables a casos similars.

Aquesta monografia consta de tres articles realitzats per dues alumnes de l'Escola, on s'analitza l'obra des de la vessant historico-artística, els resultats dels estudis analítics i la descripció de l'estat inicial de la peça i el procés de restauració.

Segueixen tres articles dedicats a la restauració de pintura i escultura. L'autor del primer article és Paolo Cremonesi, coordinador científic de Cesmar7, on proposa una revisió crítica dels sistemes tradicionals de neteja de superfícies policromades. A més, fa una reflexió molt interessant en relació a la toxicitat dels dissolvents i els criteris deontològics.

El segon escrit d'aquest apartat és de Marisa Gómez González, de l'Institut del Patrimoni Cultural de Espanya. Ens presenta un article que analitza un ric repertori de tècniques de policromia en el retaule major de l'església de Sant Pau de Saragossa.

El següent article, signat per una graduada de la nostra Escola, explica l'examen organolèptic i el procés de restauració portat a terme en un retaule ubicat a la Mesquita-Catedral de Còrdova, on s'analitza la intervenció d'una estructura de fusta i una pintura sobre tela.

En l'apartat de document gràfic, l'article tracta de la restauració d'una pintura xinesa d'exportació. Com que es tracta d'un suport de paper d'arròs, és una tipologia d'intervenció difícil de trobar en el nostre país.

El sumari segueix amb un article que ens presenta la restauració d'un instrument musical. Es tracta d'un exemple d'intervenció d'emergència en una peça de laca japonesa.

En l'apartat d'art contemporani, les dues autores de l'article presenten solucions i sistemes de neteja aplicats a dues obres de l'artista valenciana Carmen Calvo, realitzades als anys 70.

En el següent article, la responsable de l'Àrea de Preparació de l'Institut Català de Paleontologia exposa les diverses tècniques de reproducció de motlles i còpies en les diferents tipologies relacionades amb el material paleontològic.

En l'apartat d'història es descriu la reconstrucció del retaule de l'altar major del Monestir de Poblet per l'escultor Modest Gené. Aquest article aporta dades inèdites, perquè correspon a una part del treball d'investigació de la tesi doctoral de l'autora.

Continua el sumari amb l'apartat d'entrevistes. En aquest cas els entrevistats són els senyors Paolo Cremonesi i Erminio Signorini, dos reconeguts professionals italians del món de la conservació i la restauració.

El sumari es clou amb una notícia referent al congrés "Color i Conservació" celebrat a Milà, organitzat pel Cesmar7. A partir de la iniciativa de la nostra Escola i en col·laboració amb altres institucions, aquest congrés va ser transmès íntegrament per videoconferència a la sala d'actes de l'Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Vilanova i la Geltrú (UPC).

Xavier Figueras Nogués
Director de l'ESCRBCC